

Osmanlynyň iň meşhur jellady: Gara Aly

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy şahslar

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Osmanlynyň iň meşhur jellady: Gara Aly OSMANLYNYŇ IŇ MEŞHUR
JELLADY: GARA ALY

Gara Aly günäkärdigine ynanan bendisiniň gaşyny çytman janyny almakda ýaka tanadan we hemmeleriň çekinýän adamy bolupdyr
Osmanlyda özleri hakda juda az maglumat galdyran işi ýerine ýetirijileriň birem jellatlar bolupdyr. Häzir olaryň juda az sanlysynyň ady biziň günlerimize çenli gelip ýetipdir. Megerem, bularyň arasynda iň bellisi Gara Aly bolsa gerek. Jellatlar diňe kazyýetde aýyplanan adamlary öldürmändir. Olar köşküň içindäki özara tutluşyklarda patyşanyň özüni-de öldürmekden gaýtmandyrlar. Şeýle wakalaryň içindäki iň meşhury-da «Ýaş Osmanyň öldürilmegidir».

Bu ölümden soň Erzurumyň beglerbegi Abaza paşa Ýaş Osmanyň gandarlaryny tapmak üçin ýüzlerçe ýanyçary gylyçdan geçirip, olaryň gwardiýasyny başyna ýumrupdyr.

Syýasy aýyplamalar ýöňkelen adamlary öldüren jellatlar köplenç özlerini tanatmazlygy saýlap alypdyr, emma bu kär elmydama-da utanç hasaplanmandyr. Gara Aly özüniň kärini şeýle sözler bilen beýan edipdir:

«Pul almak üçin adam asamok, adam asanyň üçin pul alýaryn».

Jellat Gara Aly

Gara Aly günäkärdigine ynanan bendisiniň gaşyny çytman janyny almakda ýaka tanadan we hemmeleriň çekinýän adamy bolupdyr.

Beýleki bir ýandan, özüne buýrulan işiň dogrudygyna şübhelenen ýagdaýynda, bu işi ýerine ýetirmekden ýüz dönderip bilendigi uly iliniň diline düşüpdür.

Soltan Ybraýym tagtdan agdarylanda, agdarlyşygy gurnanlar kanuny güýç gazanmak üçin bu jenaýaty Gara Ala etdirmek isläpdür. Gara Aly mundan ýüz dönderende, ony we hossarlaryny öldürmek haýbaty atylypdyr. Gara Aly Soltan Ybraýymy öldürenen soň nedamet getirip, şondan soň jellatlyk etmändir.

Soltan Ybraýymyň öldürilişi

Gara Alynyň öldüren adamlaryň birem Nefi şahyr bolupdyr.

Jellat Aly bir patyşany bogup öldüripdir, on sany baş weziriň kellesini alypdyr.

Öwlüýä Çelebi onuň fiziki aýratynlyklaryny şu sözler bilen beýan edýär:

«Nauzibilla, sypatynda nurdan yşnak galmadyk zäher ýaly adamdy. Gyşyn-ýazyn ýeňleri çermelgi, döşi açyk gezerdi. Günäli, bigünä, ýaş, garry, garakçy, wezir, alym, hristian, musulman, aýal, erkek bol, tapawudy ýok. Onuň gözüne diňe kement aýlanylýan boýun, ak saplynyň kyhlajak ýeňsesi görünýärdi. Hatda birnäçe gezek öldürýän adamynyň kimdiginem soramazdy, biljegem bolmazdy. Başlygy bolan bossançybaşynyň «bog» diýenini bogup, «ur» diýeniniň kellesini uçurardy».

Gara Alynyň at-owazasy ol heniz aýatda dirikä Stambula ýaýrapdyr. Öwlüýä Çelebiniň ýazanlaryna seretseň-ä, Aly öňünden çykanyň kellesini almakdan gaýtmaýan biri, yöne ol barada ýaýran gep-gürrüňler başgaçarak birini orta çykarýar.

Gaýşarylyp, döşi açyk, sag egnine gylyjyny atyp köçeme-köçe aýlanmakdan çekinmeýän Gara jelladyň bu arkaýynlygyny eden etmişine mynasyp adamlaryň janyňy alýandygyna baglanyşdyrýarlar.

Gara Alynyň sylan ýeke adamynyň Soltan Ybraýyn bolmagynyň

sebäbi bolsa, ýene dürli çeşmelerde dürli hili bolup öňümize çykýar.

«Naimada» Soltan Ybraýymyň bigünäligi, beýleki çeşmelerde bolsa patyşany öldürmegiň jogapkärçiligi jelladyň wyždanynyň oýanmagyna sebäp bolandygy aýdylýar.

Her haýsy bolanda-da, Gara Alynyň bu jenaýaty etmek islemändigi, emma ölüm permanyny ýerine ýetirtmek üçin baş wezir Sopy Mämmed paşa, şeýhulyslam Hoja Abdyrahym ependi, ýanyçarlar gwardiýasynyň başlygy tarapyndan ölüm haýbatynyň atylandygy aýdylýar.

Köpüsi halkyň arasynda aýdylyp gelinen gürrüňler hasaplap boljak çeşmelerde Gara Alynyň gözýaşa boglup Soltan Ybraýymy öldürendigi rowaýat edilýär.

Öwlüýä Çelebi kitabynyň dowamynda Gara Alynyň pikir edilşi ýaly arassa jellat bolmandygyny ýazýar. Tersine ol çekdiren jebirlerinden keýp alýan ganhor bolupdyr:

«Bu kowmuň ussady-kämili Myrat hanyň jellady Gara Aly käbirleriniň syýaýup-tygy Dahhakdan nyşan berur, tygy ataş-tabyn kemerine bent kylyp, her dürli ejir çekdirip we kementbent we garabent we nagyşbent we zünnarbent etjek uýy aşykly ýagly kementleri kemerine asyp, gaýry alaty-gynamalardan kelpedan we burgu we mismar we buhury-fetil we semin sünger we tilsiman we ýakakart we ham ýüzýän syntyraş we polat tas we niçe elwan zäherli göz milleri we malafa we jemşir gynama we nauzibilla el-aýak çapmaga palta we malafalaryň jümle kemerine bent kylyp, saýry oruntutarlary dagy ýetmiş ýedi para alaty-jellatlary kemerlerine zeýn kylyp saýry huddamlaryň omuzlarynda altynly münakkaş seramed serwi haşabyndan raýyhaýy Taýýybaly gazyklar billerinde syýahat urganlary we ellerjnde ýalyn seýfi-mujzemleri bilen merdana jünbüş edip ubur ederler. Amma nauzibilla her biriniň sypatynda nur galman, zäher syçraýar».

«Gara jellat» lakamly Gylyç Aly

Taryhda ýene bir «Jellat Gara Aly» ady bilen tanalan şahs ýaşap geçipdir. «Istiklal» (Garaşsyzlyk) sudlarynyň iň belli şahslaryndan bolan Gylyç Aly «Posta» gazetiniň 1931-nji ýylyň 3-nji martyndaky sanynda beren interwýusynda «Istiklal sudunyň çykaran karary esasynda asan adamlarynyň 5216-a ýetendigini, bularyň 3000-den gowragyny diňe Konýada we onuň töwereginde asandygyny...» aýdýar.

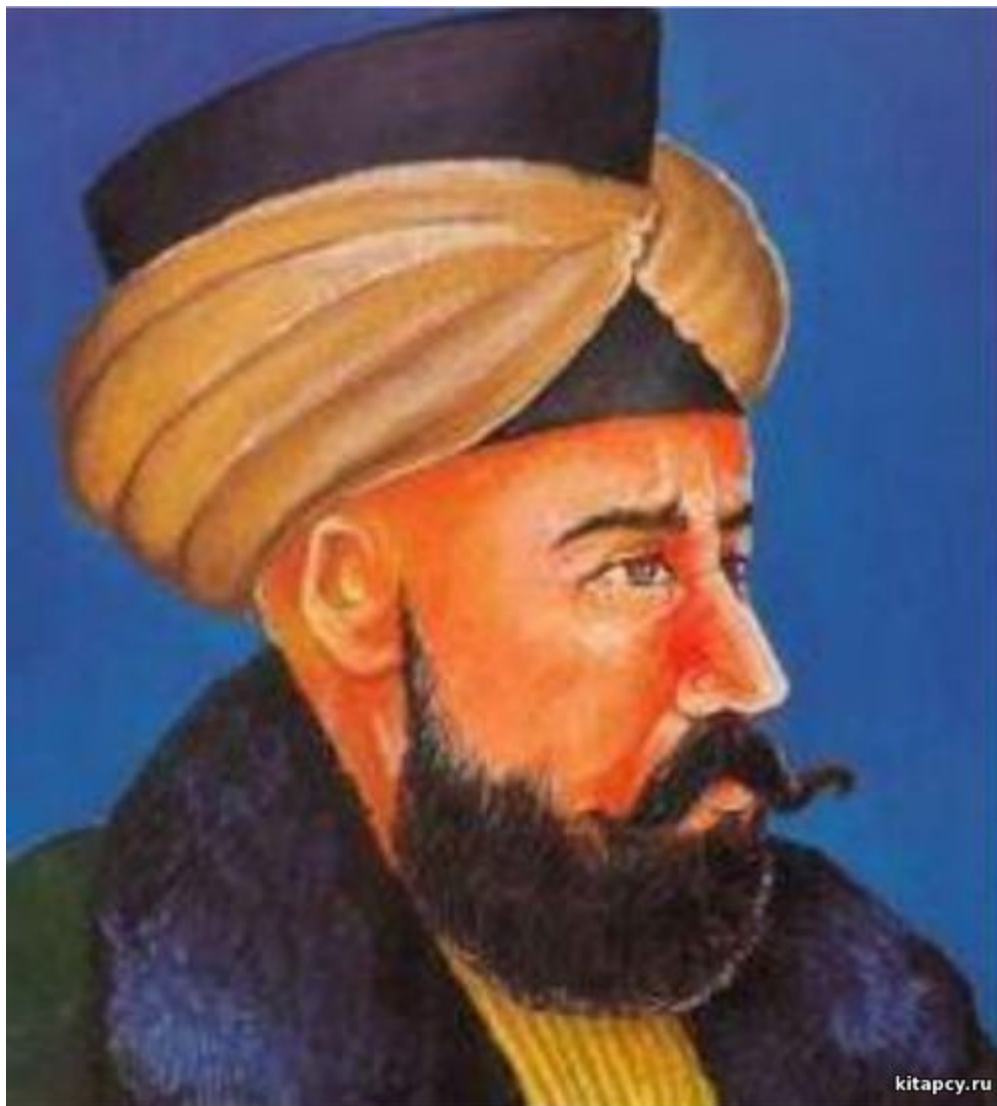
Gürrüňimize dolanyp geler bolsak, osmanly döwrüniň Gara jelladynyň soňky ömrüne degişli çeşmelerde ýeke maglumata gabat gelemzok. Onuň nähili ölendigi we nirä jaýlanandygy barada hem maglumata duş gelmek kyn. Munuň sebäbini ýaşap geçen ömürleri ýaly ölümleriniňem syr perdesi bilen gurşalanlygy bilen düşündirip bolar.

Jellatlar mazarystanlygy

«Eýupsoltan» gonamçylygyndaky «Garýagdy» depesindäki atsyz mazarlaryň jellatlara degişlidigi we Gara Alynyňam şol ýere jaýlanandygy çak edilýär.

Ýokarda-da aýdyşymyz ýaly Gara Alynyň öldüren iň belli şahslarynyň birem Nefi şahyr eken.

Nefi şahyr

Ony Gara Aly bilen başa-baş goýan meşhur goşgy setirleri bilen sözüimizi jemläliň:

*Gürji hynzyr-a, samsuny-muazzam-a köpek,
Kande sen kande nighbani-älem-ä köpek.*

Waý ol döwlete kim ola mürebbisi anyň,
Bir seniň kibi däni jehli-müjessel-a köpek.

Ne güne galdy medet döwleti-Ali Osman,
Heý, ýazyk, heý, ne musybet, bu ne matam-a köpek.

Ne hyýanatdyr o sadra bu zamanda ki anyň,
Olmaya sahyby bir Asafy-kerem-ä köpek.

Hidmeti-döwlete saýyd wüzeradan göreler,

Bir fûrumaýe goja aýuýy akdem-ä köpek.

Bu mahlallerde ki Bagdady ala şahy-Ajam,
Arzy-rumy ede teshir Abaza hem-ä köpek.

Satdyňyz iki soýsuz bir bolup hanlygy,
Kimsäni etmediňiz bu işe mährem-ä köpek.

Paýmal eýlediniz soltanlygyň yrzyny hem,
Ýok, ýere oldy telef ol kadar adem-a köpek.

Heý-de hanlyk satylarmy, eh-eý edepsiz haýyn,
Tutalym olmamyş ol pitne muazzam-a köpek.

Seniň kimin duşmany-döwletmi olur-a hynzyr,
Ne turur soltanlygyň eýesi bilsem-ä köpek.

Ehl-i dil duşmany din ýoksuly bir melgunsyň,
Öldürerlerse eger janbe-jähennem-ä köpek.

Beýle galarmy soýsuzlar elinde döwlet,
Ne boldy ýa gaýraty şahyn-şahy azam-a köpek.

Hak göterdi araby gitdi hele dünýäden,
Kim göterse akabinje seni bilmen-ä köpek.

Pile naçar meger ýükleseler tabytyňy,
Çekemez jifei-murdaryny adem-a köpek.

Pillerem döz gelmes, ne ajap de laşeni kim
Barmy bir senjileyin diwi-mülahhem-a köpek

Sen soýsuz eşege ol kirlilölýäde ýaraşar,
Mündürüp syrtyna teşhir edersem-ä köpek.

Mehmet MAZLUM ÇELİK.

Şenbe, 26.08.2023 ý. Taryhy şahslar